

הצעת פתרון- בחינת הבגרות בגיאוגרפיה

שאלון 575,057204

פיתוח ותכנון מרחבי

הצעת הפתרון נכתבה על-ידי לירן לוטם ושלומית שושן

מורים לגיאוגרפיה בבתי הספר של **קידום**

- התשובות המוצגות הן בגדר הצעה לפתרון בלבד
- ייתכנו תשובות נוספות.

שאלה מספר 1-מדדי פיתוח

א. באיזה שלב של מודל התמורה הדמוגרפי נמצאת כל מדינה

אנגולה- נמצאת בשלב השני של מודל התמורה הדמוגרפי, הילודה גבוהה מאוד התמותה מתחילה לרדת בעקבות התפתחות שירותי הרפואה (כניסת אנטיביוטיקה וחיסונים בעזרת האו"ם) ולכן ריבוי טבעי גבוה מאוד.

שוויץ- נמצאת בשלב הרביעי במודל התמורה הדמוגרפי. שלב בו הילודה נמוכה, גם התמותה נמוכה ושיעור הריבוי הטבעי נמוך גם הוא. יש סכנה של צמצום האוכלוסיה.

בוליביה- נמצאת בשלב השלישי בו הילודה יורדת ואילו התמותה מתחילה להתאזן ולהיות נמוכה.

ב. גורם אחד לשיעור ילודה ותמותה בכל מדינה (יש לבחור מדינה אחת)

אנגולה- ילודה גבוהה כי מעמד אישה נמוך, חינוך נמוך ואין תכנון משפחה נכון. שיעור עוסקים בחקלאות גבוה (ילדים חשובים לפעילות המשק), שיעור תמותה מתחילה לרדת בעקבות התפתחות שירותי הרפואה (כניסת אנטיביוטיקה וחיסונים בעזרת האו"ם).

שוויץ- ילודה נמוכה בשל מעמד אישה גבוה, גיל נישואין מבוגר, דגש על פיתוח השכלה, שימוש באמצעי מניעה, תהליך חילון והתרחקות מהדת. תמותה- שירותי רפואה מתקדמים, תרבות "ניו אייג' " המחנכת לאכילה בריאה, ספורט וכו'...

בוליביה- ילודה גבוהה אך השיעור מצטמצם במהירות בעקבות מודעות לגידול משפחה, ותהליכי עיור המחייבים מגורים בדירות צפופות. תמותה נמוכה יחסית בשל רפואה מערבית, וזמינותם בשוק.

1. מדוע המדדים הללו יכולים להעיד על מעמד האישה במדינה:

שיעור הילודה בקרב נשים צעירות מעיד על מעמד האישה כי נשים צעירות שיוולדות הן בדרך כלל מהמעמד הנמוך, גיל הנישואין הוא מוקדם ואין חינוך מספיק לתכנון משפחה יש עידוד ילודה על חשבון השכלה.

שיעור הנשים בבית הנבחרים מעיד על מעמד האישה כי יותר נשים בבית הנבחרים מעיד על שוויון הנשים לגברים במדינה, ומעיד על כך שהנשים נתפסות כחזקות יותר ולכן בוחרים בהן לבית הנבחרים. וזאת בעקבות עליה בהיקף ההשכלה.

2. הבדל בין מעמד האישה בניז'ר למעמד האישה בפינלנד:

מעמד האישה בניז'ר הוא נמוך יותר ביחס לפינלנד כי לפי הנתונים שיעור הילודה בקרב נשים צעירות הוא גבוה, ושיעור הנשים בבית הנבחרים נמוך.

ניתן להבין לפי הטבלה כי בניז'ר לא מספקים השכלה לנשים צעירות ולא מאפשרים למגדר הנשי לצבור השכלה ובכך לצאת ממעגל הילודה, כמו כן נשים לא נתפסות מובילות מספיק כדי להיות בבית הנבחרים. ואילו בפינלנד נוכל לראות מגמה הפוכה המעידה על מעמד אישה גבוה יותר.

שאלה מספר 2- קולוניאליזם

א. קולוניאליזם הוא מדיניות פוליטית, באמצעותה מדינה חזקה משתלטת על מדינה אחרת תוך ניצול משאבי המדינה הנשלטת לטובת המדינה השולטת. השטח הנשלט הופך למושבה/ קולוניה של המדינה השולטת ומספק למדינה השולטת משאבים וכח אדם זול, בתמורה מגינה המדינה השולטת על הטריטוריה במדינה הנשלטת ומספקת לה טכנולוגיה וחינוך. מדיניות הקולוניאליזם היתה נהוגה בעיקר החל מהמאה ה-15 עד המאה ה-20, בשליטת מדינות אירופה על המדינות באסיה, אפריקה ואמריקה.

הקריקטורה מתארת את מעצמות המערב השולטות באפריקה, ומייצגות את העליונות האירופאית על אפריקה- האירופאי בעל הלבוש המערבי וכלי הנשק, הדורך על תרשים יבשת אפריקה.

ב. השפעות הקולוניאליזם על המושבות (יש לתאר שתי השפעות בלבד, לא משנה מאיזה תחום)

- השפעות חיוביות:

פיתוח תשתיות מגורים תחבורה ותעשייה, העצמת המסחר והכלכלה המקומית והבינלאומית, הכנסת תרבות מערבית, תעסוקה לכח אדם מקומי, התפתחות מוקדים עירוניים

- השפעות שליליות:

תלות במעצמות המערב, האחדה תרבותית ופגיעה בתרבות המקומית, יצירת היררכיה בחברה המקומית יצירת פערים ואי שוויון, החדרת מחלות חדשות שגרמו למגיפות בקרב מקומיים (אבעבועות שחורות),

ג. קולוניאליזם בא לידי ביטוי גם בימינו בגלגולו החדש- הגלובליזציה. מהסיבות הבאות:

- בתקופת הקולוניאליזם בוצעה האחדה תרבותית ובימינו האחדה תרבותית זו נמשכת. התרבות נפגעת מכוחות גלובליים (אמריקניזציה).

- בתקופת הקולוניאליזם היתה הגירה ממדינות האם לקולוניות במטרה לשפר איכות חיים ולמצוא פרנסה, גם בימינו ניתן לראות אוכלוסיות חלשות נעות במרחב במטרה לשפר איכות חייהן. לדוגמה ההגירה מאפריקה לאירופה המתרחשת בימים אלו

- גם היום יש תלות של מדינות פחות מפותחות בחברות רב לאומיות המגיעות ממדינות מפותחות אשר מקימות עסקים ומפעלים בהם.

- גם היום כמו בקולוניאליזם יש תמיכה כלכלית של מדינות מפותחות במדינות פחות מפותחות דבר היצור תלות.

- בשתי התקופות ניתן לראות איך תרבות הצריכה מבססת מעמד חברתי. בתקופת הגלובליזציה אנשים קונים מותגים כדי להגדיר את עצמם. בתקופת הקולוניאליזם אנשים התהדרו בזהב ויהלומים כסמל סטטוס. בשתי התקופות ההופעה החיצונית מגדירה את מעמד האדם.

שאלה מספר 3- שימושי קרקע במרחב העירוני

א. עקרונות שימושי הקרקע:

עקרון התכנון הוא ריכוז שימושי קרקע דומים למקומות מרוכזים, וביניהם שטחים ירוקים.

- ריאה ירוקה בסמוך לשכונות מגורים, לדוגמה פיתוח עירוני ירוק בקפיטל היל.

- מוסדות הממשל באופן מרוכז בירידה מהקיטל היל,

- אזורי תעשייה בשולי העיר ליד הנהר

- ואזורי מגורים מתוכננים ברחובות המסודרים באופן לינארי (רחובות שתי וערב)

ב. העקרון האחר שלפיו נוהגים לאחרונה הוא עקרון "עירוב שימושי קרקע" – מיקום על שטח אחד של שימושי קרקע שונים ומשלימים במקביל. לדוגמה מגדל שבקומות הראשונות יש קניון (מסחר) ובקומות מעליו יש משרדים ואז מגורים.

היתרון בכך הוא שהאוכלוסיה הגרה בבנין זה מקבלת ממנו מספר גדול של שירותים המונעים את יציאת האוכלוסיה המתגוררת מהבנין וחוסכים בזיהום אויר, כמו כן יש ניצול

גבוה יותר של שטח הקרקע לאכלוס אנשים ומסחר ולכן אפשר ליצור אזורים אחרים בעיר עם שטח פתוח.

ג. בידול מרחבי-

1. בידול מרחבי הוא מצב שבו קבוצת אוכלוסיה, השונה מקבוצות אחרות במאפיינים חברתיים, חיה באזור מגורים מופרד ואינה מקיימת קשרים חברתיים או אחרים עם קבוצות אחרות.

2. צמצום הבידול המרחבי יכול להתרחש בתנאים הבאים:

- ניהול סביבתי – פיקוח על המפגעים הסביבתיים שבתחום השכונות המבודלות מתוך מטרה למזער ככל האפשר את השפעתם המזיקה על אוכלוסיית העיר.

- תכנון שוויוני – תכנון עירוני של מגוון שירותים שיתאימו לכלל האוכלוסיה ובכך לאפשר לאוכלוסיה לעבור משכונה לשכונה.

- שקיפות- תהליכי קבלת ההחלטות של הרשויות ניתנות לבחינה ולביקורת ציבורית על ידי כל סוגי האוכלוסיה. ושילוב כל קבוצות האוכלוסיה בשלטון המוניציפלי

שאלה מספר 4- חקלאות וסביבה

א. פעולות חקלאיות הפוגעות בסביבה:

- תמונה 1- תופעת בירוא היערות: כריתת היערות כדי לאפשר קיום חקלאות באזורים שונים עד לאובדן פוריות הקרקע. יערות הגשם חשובים לתהליך הפקת החמצן בכדור הארץ, ותופעת בירוא היערות שנובעת כתוצאה מחקלאות נדודים גורמת לכריתת היערות ובכך להפקת פחות חמצן.

- תמונה 2- ריסוס מוטס בחומרי הדברה- אופן הריסוס שאינו ממוקד וכולל חומרי הדברה חזקים, פוגע בשטחים מסביב לשדה וגם בשדה עצמו, הריסוס מחלחל לאדמה ומזהם את מי התהום, וגם משפיע על הצומח שמחוץ לשדה והסביבה הביולוגית כי הוא מרחף אל שולי השדה.

ב. תחומים בהם החקלאות מסייעת לשמירה על הסביבה:

- החקלאות שומרת על שטחים ירוקים ולכן מסייעת באיזון החמצן בכדור הארץ

- החקלאות שומרת על נגר עילי פתוח והתחדשות מי התהום.

ג. חקלאות בת קיימה- היא חקלאות הרואה בערך הסביבה ערך עליון ומנסה לצמצם פגיעה בסביבה על ידי החקלאות תוך שימור הסביבה לדור הנוכחי לדורות הבאים.

- בעקבות מסקנות המהפיכה הירוקה הוחלט לעשות שינויים באופן שימוש בחומרי הדברה כימיים ולבצע מעבר לשימוש בחומרים אורגניים שמזיקים פחות לסביבה.
- פיתוחים טכנולוגיים שונים כמו טפטפות ושימוש במי קולחין – הורסים פחות את הסביבה

שאלה מספר 5- אנרגיה

א. שתי קבוצות אפשריות מבין מקורות האנרגיה:

קבוצה א- מקורות אנרגיה מזהמים- פחם, נפט, גז טבעי

קבוצה ב- מקורות אנרגיה שאינם מזהמים את הסביבה- אנרגיה גרעינית, מים, ביומסה, מתחדשים אחרים.

ב. מקור אנרגיה אחד שהשימוש בו עשוי לגדול-

אנרגיה גרעינית- בעקבות הפוטנציאל הגדול של תחנות כח, והיכולת הטכנולוגית של ארצות שונות

אנרגיית ביומסה- הגידול בהיקף זה, מתאפשר בעקבות הטכנולוגיה, ולכן מפיקים תוצרים גבוהים יותר במדינות המפותחות של אנרגיה זו.

מקור אנרגיה שהשימוש בו עשוי להצטמצם –

נפט ופחם- מקורות אנרגיה אלו הם גורמים מזהמים ומאז ועידת פריז ב 2015 הוחלט בקרב המדינות המפותחות לגוון את השוק האנרגטי במקורות מתחדשים ולצמצם את התלות במקורות המזהמים כגון פחם ונפט .

כי פחם ונפט הם משאבים של מדינות מסויימות והעולם רוצה להקטין את התלות בהן.

ג. מדינות פחות מפותחות מתקשות לשנות את המדיניות שלהן בנוגע לשימוש במקורות אנרגיה מהסיבות הבאות:

- חוסר מודעות לנושא איכות הסביבה, מכיוון שאלו הם "צרות של עשירים" ולא תואמים את הצורך של מדינות פחות מפותחות לבסס קודם את הקיום האנושי ואחר כך את הקיום הסביבתי.

- חוסר יכולת כלכלית להשקיע בטכנולוגיה חדשה ומקורות אנרגיה חלופיים

שאלה מספר 6- עיור

א. שיעור האוכלוסיה עירונית

1. מגמת השינוי בכל אחת מהמדינות המוצגות בגרף:

בריטניה- משנת 1965 עד 2015 כמעט ולא היה שינוי במגמת העיור, כלומר כמות האוכלוסיה העירונית בבריטניה לעומת האוכלוסיה הכפרית נשמר אותו דבר. הדבר מעיד על איזון ברמת העיור, מכיוון שרוב האוכלוסיה כבר עירונית אלג'יר- הגרף מסמן מגמת עליה משנת 1975 עד 2015, האוכלוסיה עוברת מהכפר לעיר. אתיופיה- אוכלוסיה ברובה כפרית וכמעט אין מעבר לעיר. עליה קטנה החל מ 2005.

2. גרף העיור הקלאסי-

כל אחת מהמדינות נמצאת בשלב אחר בגרף העיור הקלאסי:

בריטניה- נמצאת בשלב האחרון (3) – רוב האוכלוסיה כבר עירונית ויש תהליכי פירור קטנים.

אלג'יר- נמצאת בשלב השני (2) – גידול הערים כתוצאה מהגירה בעקבות האטרקטיביות של העיר ביחס לכפר ופיתוח תעשייתי (מהפיכה תעשייתית מקומית).

אתיופיה- נמצאת בשלב הראשון טרם המהפיכה התעשייתית וכניסת הטכנולוגיה, כאשר רוב האוכלוסיה במדינה היא כפרית והעיר אינה מהווה גורם משיכה אטרקטיבי.

ב. המדרג העירוני באתיופיה הוא מדרג עיר ראשה ובו עיר מרכזית אחת גדולה מאוד (אדיס אבבה) וערים קטנות יותר. המדרג אינו מאוזן מכיוון שמסמל צפיפות גדולה מאוד בעיר הבירה אדיס אבבה.

ג. הקשר בין המדרג העירוני לשלב במודל העיור הקלאסי- לפי הטבלה ניתן לראות שאדיס אבבה היא עיר ראשה ולפי הגרף ניתן להבין שקצב העיור איטי ולכן אין מעבר של האוכלוסייה הכפרית לערים הגדולות למעט עיר הבירה.

שאלה מספר 7- גלובליזציה

א. אמצעים מתחום התחבורה או התקשורת אשר תרמו להאצה של תהליך הגלובליזציה (יש לבחור 2):

רכבות- פיתוח תשתית רכבות לתנועה טובה יותר במרחב ככלי להובלת סחורה ואנשים כגורם מרכזי בהתפתחות הגלובליזציה בעולם, ישנן מסילות רכבת החוצות ארצות ויבשות. כמו כן עם הפיתוח הטכנולוגי הרכבת יותר מהירה והמרחק בין היעדים מתקצר.

פיתוח דפוס- בעקבות המצאת הדפוס אנשים יכלו לתעד את רעיונותיהם לשמר כחומר ולהפיץ אותם בתפוצה רחבה להמונים. לדפוס תפקיד חשוב בשימור הידע והפצתו באופן חוצה גבולות. בימינו ההון האנושי הצורך את אותה תרבות כתובה מהווה בסיס לפיתוח גלובלי.

אינטרנט - התקשורת האינטרנטי מאפשרת דילוג על זמן ומקום כאשר אנשים יכולים לשתף מסרים רעיונות ומסחר בכל רגע נתון כמעט מכל מקום בעולם.

תקשורת המונים - לתקשורת תפקיד חשוב בגלובליזציה כי היא זו המספקת את התשתית להעברת סחורות ומסרים ללא התחשבות בגבולות המדינה כאילו כל העולם כפר גלובלי אחד.

מדיניות שמיים פתוחים - מדיניות השמיים הפתוחים הובילה בשמי ישראל לכניסה של יותר מטוסים ולאפשרות של הוזלת מחירי הטיסות כתוצאה מכך שיעור התיירות היוצאת והנכנסת עלה נפתחו יותר מקורות תעסוקה בארצות אחרות ויותר קשרים גלובליים. לתשתיות התחבורה במדינה תפקיד חשוב בפיתוח הגלובליזציה ובשימורה.

ב. ענפי ייצור -

1. מגמת השינוי במספר המועסקים בענפי הייצור בארצות הברית היא מגמת ירידה מתונה עד שנת 2000 ומשנת 2000 עד 2010 ירידה תלולה, המסתיימת בעליה קטנה.

2. תהליך הגלובליזציה תרם למגמת השינוי בגרף בכך שבאמריקה נסגרו מפעלים ונפתחו במקום זה במדינות פחות מפותחות. חברות רב לאומיות העבירו את מוקדי הייצור שלהן למדינות בהן הייצור יותר זול מבחינת משאבים וכח אדם.

ג. השפעה אפשרית אחת על איכות הסביבה של השינוי בתעשייה של מדינות מפותחות: בעקבות יציאת המפעלים מהארצות המפותחות, רמת הזיהום יורדת במדינות אלו ורמת הזיהום במדינות הפחות מפותחות עולה.